

Koning Albert sprekend met den Franschen generaal Mangin.

het schip een kolossale klap. De torpedo had zijn doelwit blijkbaar prachtig getroffen, want binnen enkele sekonden volgde er een vreeselijke ontploffing die de geheele zijkant van het schip scheen weg te slaan.

Toen ik op dek kwam met slechts mijn pyjama aan, bemerkte ik, dat de meeste booten aan stuurboordzijde verbrijzeld op het dek lagen, dat geheel opengescheurd was, ten gevolge van de ontploffing.

Het grootste gedeelte van de achterstevan was reeds gelijk met de oppervlakte van het water en het was duidelijk dat het schip snel zonk. Hoewel bij de ontploffing de lichten uitgegaan waren, heerschte er geen wanorde. Kapitein Burt was volmaakt kalm en zeer behulpzaam; hij gaf vanaf de brug zijn orders, duidelijk en kalm, tot hij met zijn schip in de diepte verdween. »

Zeven van de negen booten die het schip bezat, waren met sukses te water gelaten en na gedurende zeven uur ongeveer op een woelige zee heen en weer geslingerd te zijn en ontberin-

gen doorstaan te hebben, werden de overlevenden aan land gebracht door de « Feon » (een Fransche schoener) en een Amerikaansche torpedovernieler.

Die gered waren, zullen nooit de hartverscheurende kreten vergeten, die van alle kanten tot hen kwamen van mannen en vrouwen, worstelende met het water. Deze kreten hielden geruimen tijd aan.

Honderdvijftig menschenlevens gingen verloren door deze meest lafhartige misdaad tegen weerloozen.

XLIX.

KONING ALBERT EN KONINGIN ELISABETH.

Onder al de gebeurtenissen die wij tot nu toe beschreven, trad ons leger minder op den voor-

grond. De communiqué's meldden voortdurend slechts artillerie-duels, kleine gevechten, maar toch gaven zij natuurlijk den toestand niet weer.

Onze troepen hielden de wacht aan den IJzer, en niet alleen daar, maar ook nog Zuidelijker aan het Iepersch kanaal, waar zij in April 1915 den toestand hadden gered door hun kloekmoedig standhouden.

De maanden verliepen, de seizoenen wisselden, maar het einde kwam nog niet. Dagelijks sneuvelden jonge mannen, dagelijks ook vervoerden de hospitaaltreinen uit Adinkerke naar Calais gewonden heen.... Maar men hield vol, men barrikadeerde den weg naar Frankrijk, naar het Kanaal, in afwachting van een offensief, dat toch eindelijk het land weer vrij maken moest.

En de Koning en de Koningin bleven bij hun leger.

Laten we hier wat meer van Koning Albert en Koningin Elisabeth vertellen.

Een voornamc Franscman nad hun te Sainte-Adresse een prachtige villa aangeboden, een weelderig ingericht huis, in een park gelegen. De kamers bevatten rijke verzamelingen van schilderijen, porcelein, oudheden.

Maar de Koning bedankte voor 't aanbod, en betrok een nederige villa aan 't eind van De Panne's strand. Ongevaarlijk was het er zeker niet, wat bewezen is geworden door de talrijke bomaanvallen op de plaats, die aan veel soldaten en ook burgers het leven kostten. En verder lag De Panne onder bereik van het verdragend geschut van « Lange Max », het monsterkanon, dat bij Couckelare opgesteld was en Duinkerke tot in 't harte trof en ook nu en dan Winoksbergen granaten zond. Men hoorde de projektielen over De Panne heen huilen.

De Panne was voor den Koning niet vreemd. Dikwijls had hij er in vreedstijd met zijn gezin vertoefd.

Mevrouw Terlinck uit het bekende hotel, zij, die de badplaats De Panne feitelijk stichtte, wist veel te vertellen van zijn belangstelling in de visschers.

Hoe gaarne had de Koning hun daar een haven geschonken, maar dit plan, hoe nuttig ook, was in de kartons van onze diensten blijven steken.

Men weet, hoe de Koning het werk der « Ibis » stichtte en mevrouw Terlinck moest hem een Panschen visscher aanduiden, die aan boord het netten breien onderwijzen kon. Zij noemde Verbanck en die werd dan ook aangesteld.

Neen, De Panne was hem niet vreemd, maar wie had ooit kunnen vermoeden, dat de plaats zoo tragisch zou worden, de laatste schuilplaats van ons vorstenpaar!

En nu wij dit neerschrijven, gaan onze gedachten ver in het verleden terug, naar een der laatste dagen van 1900.

Prins Albert was pas gehuwd en zou op 23 December zijn blijde intrede te Antwerpen houden.

Juist was de Scheldestad roerig door eene werktaking der « dockers. »

Een slecht oogenblik voor een vorstelijk bezoek.

Feestvieren in een onrustige stede?

Elken dag doorkruisten stoeten van werkmakers de straten. Kon zich daartusschen een Koninklijke stoet bewegen?

Mocht men zoo Antwerpen toonen aan het jonge paar?

En stelde men de bezoekers niet aan een gevaar bloot?

Men vreesde onlusten en er werd den Prins verzocht zijn bezoek uit te stellen.

Albert weigerde.

's Zaterdag werd de toestand zeer dreigend. Er hadden opstootjes plaats en de politie moest den revolver gebruiken, om troepjes werkmakers uiteen te drijven.

Weer drong men bij den troonopvolger aan, zijne reis te verdagen, doch weer weigerde deze.

Toen begaf de populaire burgemeester, Jan Van Rijswijk, zich tot de dokwerkers.

Hij betoogde hen, dat de eer hunner stede eischte, dat Zondag alles rustig en ordelijk bleef. En de werkmakers beloofden, dat het verlangen van den Burgemeester geëerbiedigd zou worden.

De Prins en de Prinses kwamen op den bepaalden dag. Zij werden warm toegejuicht door de dichte menigte.

De Prins verzocht aan de ruiters nevens zijne koets, wat ter zijde te gaan, opdat de toeschouwers goed de Prinses konden zien.

Van onlusten, opstootjes geen spoor. Niet de minste ongepaste kreet verstoorde de orde!

Jan Van Rijswijk hield toen aan het feestmaal een toast, die onvergetelijk zal blijven. En daaraan denken wij nu.

« Mevrouw », aldus sprak de betreurde burgemeester, « Uw prinselijke gemaal is voor ons geen onbekende.

Bij meer dan een plechtige gelegenheid hebben de Antwerpenaren hem gehuldigd.

Menigmaal schepste Hij er behagen in, ongenood onze stad te bezoeken, en onze musea en zeevaartinrichtingen te doorwandelen.

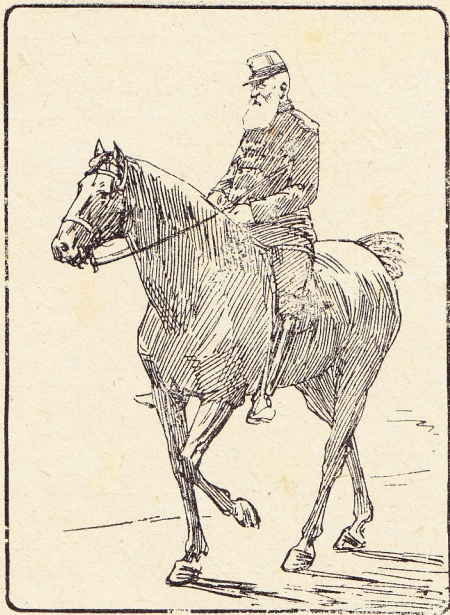
Heden is Hij tot ons gekomen met U, Mevrouw, aan Zijne zijde en Zijn komst baart ons dubbele vreugde.

In oude tijden zou het magistraat, om deze gebeurtenis naar behooren te vieren de muren zijn uitgetrokken om U beiden het brood en zout aan te bieden, en de sleutels der stad, en het recht van poorterschap.

Brood en zout waren het zinnebeeld eener gastvrijheid, die Uwe Hoogheden nu hebben gelieven te aanvaarden bij dit feestmaal. Wij zijn er U dankbaar voor. Sleutels der stad bezitten wij niet meer en het recht van poorterschap is uit onze wetten verdwenen.

Maar de sleutels tot onze harten hebben Uwe Hoogheden zelf gevonden. De liefde des volks is eene sterke veste en in die veste zijn Uwe Hoogheden voortaan poorter en poorteresse.

Heden morgen op het stadhuis had ik de eer aan Uwe Hoogheden te zeggen welke hoop wij bouwen op prins Albert, welke hooge verwachting wij koesteren van Zijne begeerte, om de

Leopold II te paard.

overlevering van Zijn stamhuis voort te zetten en 's Lands vrijheid en welvaren te bevorderen.

Die hoop, die verwachting zijn nog gestegen sedert wij weten, Mevrouw, welke bondgenootte Zijne Hoogheid in U heeft gevonden.

Mag ik hier eene aloude legende aanhalen? Haar aanhef luidt als volgt :

Er waren twee koningskinderen.

Zij hadden elkander zoo lief.

Het lied eindigt weemoedig. Uwe Hoogheden kennen het voorzeker. Maar Uw beider liefdelied is een lied vol blijheid, waar wij opgetogen naar geluisterd hebben. Uit ganscher harte wenschen wij heil en zegen toe aan de haardstede door Uwe Hoogheden gesticht. Het is de eerlijke wensch van een vrede- en vrijheidslievend volk, bereid U eenmaal te huldigen als Koning en Koningin. »

Helaas ! de woorden werden niet vervuld.

Het lied was niet louter een van blijheid... het werd er ook een van smart.

Koning Albert beleefde de vreeselijkste beproeving, die een land treffen kan : België werd in den oorlog gesleurd.

* * *

Albert-Leopold-Clement-Marie-Meinrad -- zoo zijn de voornamen van onzen vorst — werd den 6ⁿ April 1875 te Brussel geboren.

Zijn ouders waren de graaf en de gravin van Vlaanderen. De graaf van Vlaanderen, Filips van naam, werd den 24ⁿ Maart 1837 te Laken geboren, als zoon van Leopold I en was dus een broer van wijlen Leopold II.

In 1866 werd hij tot Koning van Roemenië uitgeroepen. De afgevaardigden van dit land kwamen naar Brussel, om den prins de kroon aan te bieden. De graaf was op reis en de Koning ontving de Roemeensche afgezanten. Leopold II,

in naam zijns broeders, bedankte voor 't koningschap. Vier jaren vroeger had de graaf van Vlaanderen koning van Griekenland kunnen worden, maar weigerde toen eveneens een troon te beklimmen.

Koningin Victoria van Engeland, die diepen eerbied had voor haar oom van moederszijde, Leopold I, tevens haar raadsman, bewerkte het huwelijk van den graaf van Vlaanderen met prinses Maria-Louise van Hohenzollern ; zij behoorde tot den Katholieken tak van dit huis. In 1867 had de echtverbintenis plaats. In het paleis der Regentiestraat werden hun kinderen geboren.

Prins Boudewijn, geboren te Brussel den 3ⁿ Juni 1869.

Prins Albert, geboren te Brussel den 1ⁿ April 1875.

Prinses Hendrika, geboren te Brussel in 1870.

Prinses Joséphine, die eenige weken na de geboorte stierf.

Prinses Josephine, geboren te Brussel in 1872.

Prins Boudewijn, die algemeen door het volk geliefd werd wegens zijn eenvoudig, nederig karakter, stierf op bijna 22-jarigen ouderdom.

't Was den 23ⁿ Januari 1891 dat het treurig nieuws van zijn vroegen dood droefheid en rouw verwekte.

Prinses Joséphine huwde in 1884 prins Karel van Hohenzollern en prinses Hendrika werd in 1896 de gemalin van prins Emmanuel, hertog van Vendôme.

Prins Albert trouwde in 1900 met prinses Elisabeth van Beieren.

* * *

De herinnering aan Prins Boudewijn is nog levendig bij ons volk bewaard. In zijn militair leven ging hij gemeenzaam met de soldaten om. Dat bleek vooral tijdens de wapenoefeningen met de Karabiniers.

In Januari 1891 kreeg hij een hevige longontsteking en den 23ⁿ overleed hij. Zijn dood wekte veel verbijstering in 't land. Den 29ⁿ Januari had de begrafenis plaats. Uit alle deelen van het land stroomden duizenden menschen naar de hoofdstad.

Prins Boudewijn was ook zeer Vlaamschgezind.

Hij sprak niet alleen vloeiend Vlaamsch, maar hij beminde deze taal. Hij gebruikte haar bij voorkeur en dikwijls was door zijn invloed het Nederlandsch bij ontvangsten of feesten aan 't hof de omgangstaal. « Er zal Vlaamsch gesproken worden », vermeldten dan de uitnoodigingskaarten.

En of de Vlamingen die koninklijke genegenheid voor hunne taal op prijs stelden !

In 1887 toonden de Vlamingen te Brugge verenigd, hoezeer ze daarom vooral Prins Boudewijn beminden.

Brugge vierde feest ter herinnering aan twee harer edelste zonen. Op de Groote Markt hadden Breydel en De Coninck een standbeeld opgericht. Bij de onthulling van dien prachtige

Koning Leopold II.

groep werden schitterende feesten gevierd.

Prins Boudewijn sprak toen eene geestdriftwekkende redevoering uit. Hoe zuiver, hoe vloeiend was 't Vlaamsch, dat onze troonopvolger klinken liet!

De Bruggelingen en de Vlamingen, uit alle gouwen des lands in de aloude hoofdstad toegestroomd, juichten den Prins, die hunne taal niet versmaadde, maar met voorliefde gebruikte, uitbundig toe.

's Avonds woonde de hooge bezoeker in den schouwburg de voorstelling van een tooneelstuk « Breydel en de Coninck » bij.

Prins Boudewijn stelde belang in Vlaanderens herleving.

Het geestdriftige volk spande de paarden van 's Prinsen rijtuig uit, om België's kroonprins in triomf naar het station te trekken.

* * *

Door den dood van prins Boudewijn, werd prins Albert de vermoedelijke troonopvolger.

Den 22^e Januari 1869 immers was de zoon van Leopold II, de graaf van Henegouwen, gestorven. De andere kinderen van Leopold II waren :

prinses Louisa, die Filips van Saxon-Coburg Gotha huwde ; prinses Stephanie, gehuwd met aartshertog Rudolf, Oostenrijkschen kroonprins, die in 1889 zoo tragisch stierf, en dan met graaf de Longay huwde ; prinses Clementine, echtgenoot van Victor-Napoleon.

Tijdens den oorlog vertoefde prinses Clementine, die te Brussel woont, in Engeland, op het domein « Farnborough Hill », bij haar tante Marie-Eugenie, oud-keizerin, welke onlangs stierf.

Zij stichtte een hospitaal voor Engelsche officieren, en bewees ook veel zorgen aan de Belgische gewonden.

* * *

De oudste zuster van onzen Koning huwde dus den hertog van Vendôme. Te Cannes opende ze een hospitaal voor Belgische gewonden, vooral voor teringlijders, die daar in Zuid-Frankrijk herstel zochten. De hertogin van Vendôme bezit daar haar kasteel « Saint-Michel », waar ze dikwijls onze soldaten noodigde. Bovendien beschermde ze veel liefdadigheidswerken.

* * *

De opvoeding van onzen Koning was zeer eenvoudig. Zijn vader beoefende met liefde de wetenschap en bezat kostbare kunstverzamelingen. Zijn boekerij telde 30.000 deelen.

Dikwijls zag men de ouders als gewone burgers met hun kinderen over de Brusselsche lanen, in het park of Terkamerenbosch wandelen.

Zij letten nauwkeurig op de opvoeding. Ook reisden zij veel met hen, bezochten Frankrijk, Zwitserland, Italië, Duitschland, Griekenland, Konstantinopel.

Toen Albert twaalf jaar oud was, koos de graaf van Vlaanderen tot zijn gouverneur kapitein Jungbluth, die later chef werd van het koninklijk huis. De heer Godefroid werd zijn leeraar van lager en middelbaar onderwijs. De heer Bosmans, dokter in de rechten, onderwees hem in 't Latijn, de rechten, de staathuishoudkunde. Baron Lambermont onderhield hem over diplomatie. Mgr. Lefevre was zijn leeraar in godsdienst. M. Cigogne onderrichtte de letterkunde.

De toekomstige Koning leerde buiten de nationale talen, ook Duitsch en Engelsch.

Prins Albert werd dus troonopvolger. Bij den dood zijns broeders was hij zestien jaar. Tot dien tijd had de tweede zoon van den graaf van Vlaanderen veel voorliefde betoond voor werktuigkunde. Uren lang kon de knaap naar de treinen kijken. En op zijne boeken teekende hij zelfs lokomotieven en wagentjes.

Maar nu kreeg de troonopvolger eene nieuwe opleiding. Immers het afsterven van prins Boudewijn gaf den tweeden zoon van den graaf eene heel andere levensbestemming.

Voor den dood van prins Boudewijn was Albert reeds leerling der Militaire school geworden.

Z. M. Leopold II stelde hem aan den kommandant en de leeraars der inrichting voor en sprak hij die gelegenheid de volgende redevoering uit :

Mijne Heeren,

« Het verheugt mij u mijn tweeden neef te brengen, zooals ik u zijn broeder bracht.

Het verheugt mij, omdat ik daardoor hulde breng aan eene inrichting, waar hij alles leeren zal wat noodig is, om een bekwaam, verstandig en kloek officier te worden ; — omdat ik hulde breng aan 't verheven beginsel, dat al de Belgen moet bezielen, het beginsel van de verdediging des lands.

Immers, krachtige, verstandige en bekwame burgers worden in een vrij land als het onze vereischt.

De menschen kennen dagen van beproeving, waarop ze moeten voorbereid zijn. Gelijk de menschen hebben de volkeren keerpunten in hun bestaan. Een noodlottig uur slaat, wanneer dat bestaan wordt bedreigd en het goed ingerichte leger de instellingen en vrijheden moet verdedigen.

Met genoegen zie ik de jongelingen in het leger treden en de prinszen moeten het voorbeeld van plichtsvervulling geven.

Zooals zijn broeder, zal Prins Albert nut trekken uit uw onderwijs, uwe tucht en uwe voorbeelden. »

Dan richtte de vorst zich tot de leerlingen, zeggende :

« Ik stel mijn neef ook aan zijne makkers voor, en hoop dat ze hem broederlijk zullen ontvangen. »

Twee jaar later werd prins Albert onderluitenant der infanterie bij 't regiment der grenadiers benoemd.

In de St. Elisabeths-kazerne legde hij den eed af in 't bijzijn der koninklijke familie. Toen ook sprak koning Leopold II eene vaderlandsche rede uit :

Mijne Heeren,

« Heden zijn er dag voor dag, zeven en twintig jaar verlopen sinds ik de eerste wapenschouwing der troepen hield als grondwettelijk hoofd van den Staat.

Ik ben verheugd, dat thans op dienzelfden datum, mijn neef in 't leger treedt : 't is een schoone grenadier. Zijne gevoelens zijn eenzelvig met de uwe. Hij weet, dat de officieren de liefde tot den arbeid, een heiligen eerbied voor hun plicht, eene onbegrensde toewijding voor 's lands onafhankelijkheid moeten hebben.

Het leger is eene groote instelling ; ten onzent is het dubbel gewichtig. Wij moeten het in staat stellen om onze plichten jegens ons zelven, alsook internationale plichten te vervullen.

Reeds gedurende zeven en twintig jaren wend ik mij dikwijls tot de officieren, om hun de meest verschillende zendingen op te dragen, en altijd hebben zij die goed vervuld.

Ik zal maar één voorbeeld aanhalen, doch het is treffend. »

De Koning sprak dan over Kongo en vervolgde :

« Het is schier onnoodig te zeggen, met welk

een voldoening ik een plechtigheid als deze bijwoon ; ik voel mij gelukkig, officieren van mijn oud-regiment en van alle andere, die te Brussel zijn, te kunnen groeten. »

Leopold II ging voort tot prins Albert :

Mijn Lieve Neef,

« Zoo pas hieldt ge in de hand de eerbiedwekkende kleuren, het symbool van 't vaderland. Zoolang uw hart kloppen zal, vergeet het vaderland niet.

Dat de mannen van uw geslacht in dezelfde gevoelens volharden ! Wat ons betreft, de ouderen, wij wedijveren in vaderlandsliefde met de jongeren voor het welzijn en in den dienst van België. »

* * *

Albert kon zich uitmuntend naar dit stelsel schikken, vergezelde zijne studiemakkers op hunne uitstapjes en won aller vriendschap.

Later als luitenant deed de prins den kleinen oorlog mede. Gedurende de manoeuvres toonde hij reeds het gewillend, nederig karakter, dat hem thans ook siert.

Eens zag hij een grenadier afgemat op den grond liggen.

« Wel vriend, zijt ge ziek ? » vroeg de prins minzaam.

« Neen, neen, luitenant, maar ik lijd hevigen dorst. »

« Is uwe veldflesch ledig ? »

« Ik heb « scholle » gegeten en dan mijn veldflesch uitgedronken. »

« En bezit ge geen geld om een glas te nemen ? »

« Ik heb geen cent bij me ; mijn geld ligt in de kazerne. »

Albert tastte in den zak en gaf den grenadier een muntstuk.

« Luitenant, ik zal op uwe gezondheid drinken », riep de soldaat en weg snelde hij naar eene naburige herberg, om zijn dorst te lesschen.

Dergelijke anekdoten vertelt men veel, maar wie vermoedde, dat die omgang met zijn soldaten eens zulk een bitteren ernst zou worden ?

Ook de woorden van Leopold II bij die voorstelling gesproken, komen ons nu geheel anders voor dan vóór den oorlog. Wij meenden toen zoo rustig te leven en verbonden 't begrip van strijd aan het verleden.

Prins Albert doorliep alle graden van het leger. Den 18ⁿ April 1904 werd hij tot generaal benoemd. Intusschen bestudeerde hij ook het openbaar en grondwettelijk recht, de wetten van het land en de staathuishoudkunde.

Ook door allerlei bezoeken breidde hij zijn kennis uit. Bij dat alles betoonde hij den grootsten eenvoud.

Eens was hij te Potsdam. Hij reisde incognito, maar de statieoverste had toch vernomen, dat de voorname bezoeker er op den trein stappen zou.

En ge weet, in Duitschland slaafde men zich toen voor vorsten uit.

De ambtenaar liet het station in alle haast versieren met vlaggen, planten en tapijten.

Doch de voorname reiziger liet op zich wachten.

De bepaalde trein stond al gereed... het oogenblik van vertrek was daar. Doch nog altijd geen prins Albert.

Twee heeren verlieten den gereedstaanden trein en een hunner zei tot den statieoverste :

« Verschooning, mijnheer, maar mag ik weten waarom de trein niet vertrekt? »

« Wel wij verwachten nog een voornaam reiziger. Hij zal onmiddellijk komen », antwoordde de overste.

« En wie is hij? »

« Z. K. H. Prins Albert van België. »

« Hij schijnt niet te komen ; laat ons vertrekken. »

« Neen, ngen, ik mag den trein niet laten wegrijden. De prins zal stellig komen. »

« Welnu, mijnheer », hernam de ander, « gekunt het sein van vertrek geven. Ik ben Prins Albert. »

De statie-overste blikte verwonderd den spreker aan, maar schudde ongeloovig het hoofd.

« Neen, neen, ge wilt me foppen », zei hij half boos.

De tweede heer, die niemand anders was dan 's prinsen adjutant, kolonel Jungbluth, bevestigde nu ook, dat zijn gezelschap wel degelijk de neef van Leopold II was.

Doch de overste toonde zich even wantrouwend.

De trein stond daar... wie weet hoe lang hij nog in de statie blijven zou?

Een bediende, die van 't zonderlinge geval vernam en onzen kroonprins van gezicht kende, bezag nu aandachtig den vorstelijken reiziger.

En op zijne beurt verzekerde hij den overste, dat een der heeren prins Albert van België heette.

De verraste ambtenaar verontschuldigde zich dan zooveel hij kon. Prins Albert steeg lachend in den trein terug.

't Sein van vertrek werd gegeven.

De zoon van den graaf van Vlaanderen was langs den gewonen ingang gekomen. Hij reisde 't liefst als een gewoon burger.

In datzelfde Duitschland vond men in 1914 geen woorden genoeg om Koning Albert te hoonen.

De kroonprins wilde zich persoonlijk op de hoogte stellen van zijn land.

Onder den naam van « Graaf van Rethy » doorliep hij de landbouwstreken van Vlaanderen, de heiden der Kempen, het koolmijnbekken der Borinage, de nijverheidscentrums van het Walenland. Als « Graaf van Rethy » sprak hij met meesters en werklieden, met nijveraars, ingenieurs, zeeofficieren, landbouwers, visschers, met mannen uit alle standen der maatschappij.

Als « Graaf van Rethy » daalde hij in eene mijn af, zag hij hoe er in de ingewanden der aarde gezwoegd wordt, om « 't brood der nijverheid » aan de oppervlakte te brengen.

Als « Graaf van Rethy » doorwandelde hij de groote fabrieken en gestichten en bezocht hij de vernaarde beroepsschool van Armentières.

Prins Albert wilde zijne kennis zoo algemeen mogelijk maken.

Op zekeren dag in eene statie van het Walen-

land, gaf hij zijn verlangen te kennen, de reis naar Brussel op de lokomotief te maken. De statieoverste nam onmiddellijk maatregelen, om aan dien wensch te voldoen. De prins en zijn adjutant bestegen de lokomotief, zich uitgevende voor Oostenrijksche ingenieurs.

De reis begon. De lokomotief snelde puffend en blazend, dansend en schokkend vooruit.

De reizigers in den trein vermoedden niet wie op zulk eene zonderlinge plaats den tocht naar Brussel mede maakte.

Prins Albert liet zich alles uitleggen en stelde een levendig belang in de werkzaamheden van het lokomotief-personeel.

De vermeende Oostenrijksche ingenieurs stapten te Brussel aan de Luxemburgstatie af, na den machinist en den stoker zoo beloofd te hebben, dat deze ongetwijfeld wenschten dikwijls zulke vreemdelingen bij zich te hebben.

In 1909 deed Prins Albert eene reis naar Kongo. Hij wilde niet alleen het moederland kennen, maar ook de kolonie. Voor dezen tocht behoorde moed, want de troonopvolger zou zich niet tevreden stellen met een bezoek aan de meest bekende plaatsen, doch de geheele kolonie doortrekken, ja, zelfs zijn reis aan de Kaap beginnen. Hij wilde op de hoogte zijn van onze bezitting.

Intusschen was prins Albert gehuwd met Elisabeth, dochter van Karel-Theodoor van Beieren. Men kent de offervaardigheid onzer vorstin.

Zij had dat voorbeeld van toewijding reeds thuis gezien, ginds in het hertogelijk paleis van Beieren, waar haar vader Karel-Theodoor fierder was over zijn kennis en bekwaamheid als oog-dokter dan over zijn titels. Hij besteedde zijn meesten tijd aan de hulp van onbemiddelden, voor wie hij een oogheelkundig hospitaal had opgericht, wellicht het volmaakste dat bestond.

Elisabeth — onze huidige Koningin — was zijn tweede dochter, en zijn trouwe hulpe bij de verzorging der lijdens, en als zoodanig had ze reeds het harte gewonnen van het volk.

Het gezin van Karel-Theodoor en Maria-Theresia van Braganca bestond uit prinses Sophia, die zich met de wetenschap bezig hield, Maria-Gabrielle, Ludwig-Wilhelm, en Frans-Jozef.

Maria-Gabrielle en Ludwig-Wilhelm stierven eenige jaren voor den oorlog.

Op 2 Oktober 1900 werd te Munchen het huwelijk tusschen Albert en Elisabeth gesloten. Den avond te voren hadden de zangverenigingen der stad voor het balkon van 't hertogelijk paleis, waaron bruid en bruidegom verschenen, een lied van Beethoven aangeheven en het doorluchtig naar geestdriftig en hartelijk toegejuicht.

De afgevaardigde der verenigingen hield toen een rede. Neen, hij wist ook niet, wat er in 1914 zou gebeuren. Wij halen uit zijn toespraak deze woorden aan :

« Moge onze geliefde Prinses, die 't oord van hare kinderjaren gaat verlaten, haar nieuw Vaderland met onbegrensde liefde beminnen. Doch vergeet zij niet onze ruischende wouden, onze

groenende bergen in de Meimaand, noch de getrouwheid der Beiersche harten.»

Het burgerlijk huwelijk had in de troonzaal van het koninklijk paleis plaats, in aanwezigheid van koning Leopold II, de ouders der bruid, de gravin van Vlaanderen, prins Luitpold, regent van Beieren, koning Carlos van Roemenië en nog tal van hooge personage's. Baron van Crailsheim, minister van staat en van buitenlandsche zaken, trad op als officier van den burgerlijken stand en wees in zijn rede op de toenadering tusschen Beieren en België... Veertien jaar later stonden de Beiersche soldaten als vijanden in het land van haar, die met haar vader zooveel liefde aan het volk had betoond!

O, sommigen voelden dit wel, zooals de reeds oudere krijgsman, dien wij in Noord-Vlaanderen over onze koningin spraken.

Hij vertelde, dat hij door haar en haar vader behandeld was geworden en hun het ooglicht dankte....

« En nu als vijand in haar land », merkten wij op.

Met wanhopig gebaar verhiel hij de armen, als wilde hij uitdrukken, dat de grooten der wereld de volkeren dreven zooals zij het begeerden. Men heeft dan allerlei verhalen verspreid over den weerzin der Beieren om te vechten, hun twisten met de Pruisen, maar de waarheid is, dat dikwijls Beieren in de wreedheden gemengd waren en zij aan het front tot de hardnekkigste troepen behoorden.

't Waren dezelfde uniformen als die welke de militairen droegen, die in 1900 de straten van Munchen belijnden, toen de huwelijkstoet zich naar de « Aller Heiligen kerk » begaf, waar de aartsbisschop, Mgr von Klein de echtverbintenis inzegende: diens woorden schijnen ons nu een profetie toe....

« Door den wil van God » zoo sprak hij eerst tot Albert, « zult gij eens de kroon dragen. Moge dan tot verre uw roem klinken, door uw toegewijde en goedertierende liefde, uw vaderlijke goedheid voor uw onderdanen en uw onophoudelijke zorg voor hun welzijn. En gij, vervolgde de kerkvorst tot de bruid, moge gij gevierd worden als de weldoenster der armen, de hulpe der bedroefden, het stralend beeld van christelijke liefdadigheid. »

Een gala-ontbijt sloot om twee uur in de ouderlijke woning de plechtigheid.

Op Vrijdag 5 Oktober reisden de jonggehuwden naar België, en te Verviers betraden ze als zoodanig voor het eerst den grond van hun land en werden daar verwelkomd door een rede van den burgemeester Eugène Mullendorf en de toejuichingen der burgerwacht en maatschappijen. Ja, waar waren die dagen! En dan de triomfantelijke aankomst te Brussel. Het bruidspaar reed door een jubelende menigte naar het Koninklijk paleis, waar aan de groote trap koningin Maria-Henriëtte haar neef en nicht begroette. Leopold II had gewenscht, dat een militaire optocht Albert en Elisabeth dan naar de Regentiestraat zou geleiden, maar de graaf van Vlaanderen, die den eenvoud beminde, verzette

er zich tegen zoodat het weer het volk was, hetwelk een eskorte vormde.

De kroonprins en zijn gade vestigden zich in het hotel der Wetenschapstraat, tot aan de troonsbeklimming.

Eenige jaren gingen voorbij. Toen brak de maand December 1909 aan. Hertog Karel-Theodor stierf op zijn slot te Kreus. Nauwelijks was het jonge echtpaar van de begrafenis te Brussel teruggekeerd of Leopold II lag op zijn uiterste.

De oude vorst moest een gevaarlijke operatie ondergaan. Deze slaagde, zoodanig, dat men hoop koesterde op genezing. De Senaat had juist de wet op den persoonlijken dienstplicht goedgekeurd, en denzelfden avond na de heelkundige bewerking bekrachtigde de kranke vorst ze.

Die wet was de vervulling van een zijner wenschen. En op zijn sterfbed — want dat werd het ziekenleger toch — drukte hij er zijn voldoening over uit... Zag hij in zijn laatste oogblikken den naderenden storm, die België zoo beroeren zou?

Den 17ⁿ December, om 2 uur 20 's morgens stierf hij.

Op Donderdag 23 December 1909 hield Albert zijn intrede als Koning binnen de hoofdstad en legde hij voor de Kamers den eed af.

Duizenden en duizenden menschen waren naar Brussel gestroomd.

Om tien uur, toen het kanon bulderde, verliet Z. M. te paard het kasteel van Laken. Hij was in groot-uniform van luitenant-generaal en droeg het groot-lint der Leopoldsorde. Generaals omringden hem. De hertog van Connaught en prins Ruprecht van Beieren reden naast onzen troonopvolger. Uit de vensters wierp men bloemen. Machtig gejuich begroette den nieuwen vorst.

Om 11 uur bereikte Albert het paleis der natie. Een kwartier vroeger waren de Koningin met haar beide zontjes, Leopold en Karel-Theodor en de gravin van Vlaanderen, prinsessen Clementine en Stephanie aangekomen.

De zaal was geheel vol. Onder luid gejuich der menigte traden Koning en Koningin binnen.

De zaal der Kamer bood een plechtigen aanblik. Daar waar anders de tribune van den Voorzitter stond, was nu de troon geplaatst; links van den troon had men eene kleine tribune opgetimmerd voor de Koningin, de koninklijke prinsen en de vreemde prinsen.

De leden van den Senaat en de Kamer namen plaats in de zaal: talrijke dames bevonden zich in den omgang onder de gaanderijen.

Om 11 uur werd de zitting door den Voorzitter geopend.

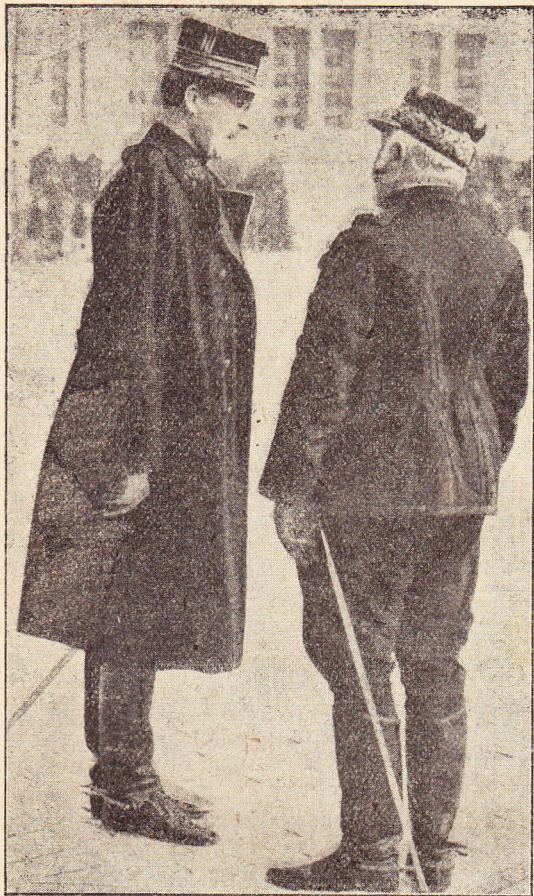
Koning Albert was zichtbaar ontroerd.

Maar met vaste stem sprak hij zijn eed uit, trouw zwerende aan de Grondwet en de wetten, 's lands onafhankelijkheid en 't grondgebied.

Eene donderende ovatie was 't antwoord der vergadering.

Maar de Koning maakte een kort handgebaar. Hij verkreeg stilte.

En nu in 't Vlaamsch herhaalde de vorst den eed.

Koning Albert sprekend met een Franschen generaal.

De zaal daverde door 't gejubel der Vlamingen, toejuichende den Koning, die zijn eerbied betuigde voor hun taal.

Daarna sprak de Koning eene redevoering uit, welke een diepen indruk op de aanwezigen maakte en later ook in de buitenlandsche dagbladen gunstig besproken werd.

In de laatste jaren was het bestuur van den Kongo-staat nog al fel beknibbeld geworden, vooral in Engeland. Helaas! er bestonden misbruiken in Kongo, zooals trouwens in alle kolonies. Maar de Belgische regeering had besloten door krachtige hervormingen aan de wantoestanden een einde te maken. Toch ging eene partij in Engeland voort met geruchtmakende vergaderingen te houden, gericht tegen ons land.

En toen nu in zijne troonrede Koning Albert zich van zijn zetel verhieft, den rechterarm uitstrekking, met vaste stem riep «dat niemand het recht had aan ons woord te twijfelen», toen werd die fiere taal geestdriftig toegejuicht. En ze vond weerklink in 't buitenland. Veel meer dan betoogingen, of lange artikels, heeft die uitdrukking van den Koning meegewerkt, om ieder rechtgeaard vertrouwen in te boezemen over België's houding tegenover de kolonie en hare inlandsche bevolking.

Onder een donderend gejuich : « Leve de Koning, Leve de Koningin ! » verliet de vorst, dan de vorstin de zaal.

De Koninklijke familie keerde naar het paleis terug onder 't gejubel der geestdriftige menigte.

Daarna trokken de legerkorpsen en de burgerwacht voorbij het paleis. Een driekleurige strik versierde de bajonetten.

Van het paleis keerde de stoet naar het paleis der Wetenschap terug.

Weer was het een triomftocht. Bloemen werden in de rijtuigen geworpen... de toeschouwers zwaaiden en wuifden met hoeden, doeken, vlaggen, men zag zelfs grenadiers die hun beerenmuts op de punt van hun bajonet gestoken hadden en er mee boven hun hoofd zwierden.

« Niemand heeft het recht aan ons woord te twijfelen.... »

Welk een aangrijpende beteekenis krijgen nu ook die woorden, bezien in het licht der latere gebeurtenissen !

* * *

De Koningin was lang vóór den oorlog reeds om haar liefdadigheid bekend.

Hoeveel staaltjes zijn daarvan bekend. Zij was het, die den schilder Laarmans hielp, toen deze dreigde blind te worden en zijn moeder vertroostte.

In de Steenstraat te Brussel woonde eene arme vrouw, die haar nood echter verborgen wilde houden.

Maar 't was eene deugd der kroonprinses ook de schamele armen te willen ontdekken.

En eveneens dit vrouwtje werd door de voorname weldoener bezocht. Doch H. K. H. stelde zich niet tevreden alleen armoede te lenigen... Ze schonk de noodlijdenden ook genoegens.

Prinses Elisabeth vernam, dat de vrouw uit de Steenstraat hartstochtelijk de muziek beminde. En dagelijks ging onze toekomstige koningin in de nederige woning viool spelen !

Dat is ware grootheid, waarvoor ieder zich neerbuigt.

* * *

Ieder jaar, op oudejaarsavond verenigden Prins en Prinses Albert alle kinderen van hun klein personeel in een der salons van hun paleis. De kleinen ontvingen dan lekkernijen, speelgoed en kleederen.

Toen de prins Koning werd, heeft hij die gewoonte gehandhaafd.

Een jongen ontdekte eens een man, die zich pas verhangen had. De knaap, zich herinnerend wat hij op school over verstikking, enz. geleerd had, dacht, dat de man misschien nog maar eenige oogenblikken in den strop hing en wellicht gered kon worden.

De moedige jongen spande al zijne krachten in en maakte het lichaam los. Dan trachtte hij de levensgeesten weer op te wekken en tot zijne onuitsprekelijke blijdschap slaagde de jonge held er in.

De graaf van Vlaanderen. Vader van Koning Albert.

De dagbladen vermeldten dit feit en langs dien weg kwam het ook prinses Elisabeth ter oore.

Onze vorstin is altijd eene kindervriendin geweest. En toen ze nu las, hoe flink die kleine knaap zich gehouden had, daar waar vele groote menschen de vlucht zouden genomen hebben, stelde ze ook een levendig belang in hem.

De prinses liet den scholier opzoeken; men vond hem in eene volkswijk.

Welk eene ontroering in het huisgezin, toen men den jongen halen kwam op verzoek van prins Alberts gemalin!

Voorzeker wel wat verlegen, stond de knaap wat later vóór de edele dame.

De prinses liet hem vertellen, hoe alles gebeurd was, prees den jongen om zijn moedig gedrag en gaf hem een gouden uurwerk, versierd met de portretten van den prins en de prinses.

De knaap zal wel nooit dien schoonen dag vergeten.

Dikwijls ook verscheen prinses Elisabeth in de gasthuizen, waar ze menig lijdend, zwak kindje overgelukkig maakte. Niet alleen vulde ze de hand der kleine zieken, maar sprak deze vriendelijk als een moeder toe. En op vele bleekte wangetjes tooverde ze een bloesje.

Uit haar paleis werden stapels kleederen gezonden naar de armen.

Maar over dit punt, willen we vooral nader spreken, in verband met den oorlog.

* * *

We weten, dat op 2 Augustus, om 7 uur 's avonds de Duitsche gezant von Below aan M. Davignon, onzen minister van buitenlandsche zaken het ultimatum overhandigde.

De ministers en staatsministers verzamelden zich in het paleis onder voorzitterschap van den Koning. Men zou de Duitschers niet door laten. Den ganschen nacht was men bezig. Toen men uit elkaar ging, daagde de ochtend.

Groote wolken dreven aan het uitspanseel.

« Een sombere dag, die rijst », zei de Koning.

Om 7 uur werd het antwoord aan den Duitschen gezant overhandigd. Wij herinneren slechts aan die feiten.

't Werd oorlog. In den voormiddag van den 4ⁿ Augustus, begaf de vorst zich naar het parlement. De menigte juichte hem toe. In de Kamer, voor de afgevaardigden en de senatoren sprak Albert de belangrijke rede uit, die zoo'n indruk maakte, en eindigde met de woorden: « Een land dat zich verdedigt, verdient den eerbied van allen: zulk land sterft niet. »

Luid handgeklap bezegelde die toespraak. Tijdens de zitting waarop de noodige kredieten gestemd werden, kwam het nieuws, dat het grondgebied geschonden was.

De Koning begaf zich naar zijn leger. De Koningin bleef in het paleis, maar herschiep het gebouw in een ambulance. Zij bezocht ook dadelijk andere hospitalen en met name die van het socialistisch Volkshuis.

De vorst vertoefde onder zijn soldaten. Zekeuren dag, stelde hij zich zoo bloot, dat een kolonel hem zeide:

« Sire, als gij een eenvoudig soldaat waart, zou ik u berispen. »

« Berisp me, kolonel », antwoordde de Koning.

« Sire, ik berisp u. »

De Koning gehoorzaamde en trok zich terug.

Bij Waalhem, later bij Tremeloo ontloften granaten vlak bij hem. De vorst bleef kalm.

Den 17ⁿ Augustus verliet de Koningin Brussel met haar kinderen en generaal Jungbluth, en vestigde zich te Antwerpen in het paleis op de Meir.

Men weet hoe in den nacht van 24 Augustus een Zeppelin boven de stad verscheen en bommen wierp. Een viel er in de Twaalf Maandenstraat bij de Beurs, dus dicht bij het paleis en was blijkbaar voor het Koninklijk gezin bestemd.

Trouwens in Duitschland hitste men het volk ook tegen de Koningin op. Zoo schreef men in een vlugschrift:

« Van begin af aan was de Koningin ingewijd in 's Konings plannen. Zij heeft geen enkel woord van afkeuring gehad voor de afschuwelijke gewelddaden waarvan voornamelijk onschuldige Deutsche meisjes te Brussel en te Antwerpen de slachtoffers waren. »

Zoo moest de laster het Deutsche volk in de ware oorlogsstemming brengen.

Den 31ⁿ Augustus bracht Elisabeth haar kinderen naar Engeland en vertrouwde ze toe aan een vriend des Konings, lord Curzon, oud-onderkoning van Indië.

Haar kinderen veilig wetende, keerde zij naar België en haar arbeid terug.

Op 7 Oktober verliet zij Antwerpen, 's middags om drie uur. Het leger was reeds aan de overzijde der Schelde. De vorstin begaf zich naar den linkeroever met haar eeredame, gravin de Caraman-Chimay, over de schipburg. Per auto reed ze door soldaten en vluchtelingen naar Sint-

Nikolaas waar zij den nacht doorbracht in de woning van burgemeester Van Namen.

Den tweeden nacht was ons vorstenpaar te Selzate in de woning van den dienstdoenden burgemeester De Clerc.

Den volgende morgen wandelde de Koningin in den tuin en zag er de laatste bloemen. Zij weende. 't Was ook een aangrijpend drama, deze vlucht voor het leger van haar geboorteland.

Den 9ⁿ Oktober was ze te Eekloo en den 10ⁿ te Oostende. Drie dagen later moest het leger verder trekken, en onze vorsten begaven zich naar Nieuwpoort-bad en dan naar De Panne.

Wij zeiden het reeds, hoe de Koning voor het aanbod van een villa te Sainte-Adresse bedankte. Hij vestigde zich in een villa van De Panne, sober bemeubeld.

Prinses Alice Alexander de Teck, die verscheidene malen haar gast was in De Panne zei eens: « Ik kan niet begrijpen hoe de Koningin die zoo aan schoonheid gehecht is, te midden van zoo veel middelmatige voorwerpen en leelijke meubels leven kan. Ik zou er van sterven. »

Elisabeth liet inderdaad de villa onveranderd. Zelfs de foto's van den eigenaar bleven op hun plaats. 't Was nu geen tijd, om aan weelde te denken, waar het gansche land zulk een zware beproeving leed. De vorstin gevoelde zich een bannelinge als duizenden landgenooten. Het was in de eenvoudige woning, dat Gibson, sekretaris der Amerikaansche legatie te Brussel, door den Koning en Koningin ontvangen werd en een oproep opstelde tot het volk over den Oceaan om hulp voor het benarde België. Die welke door Haar Majesteit onderteekend werd, was tot de vrouwen gericht.

't Waren de tragische dagen van den IJzer-slag. Ginds op zee lagen de Britsche monitors te vuren; de ramen der villa trilden. Men zag den lichtschijn der kanonnen. De granaten huilden over de duinen en beschoten het Deutsche leger in de flank.

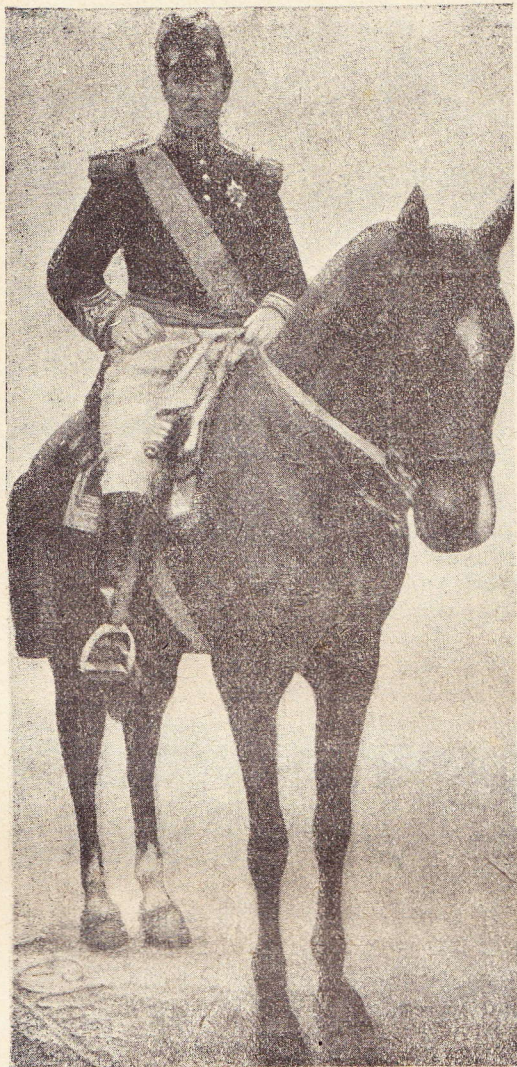
Wat al gedachten moeten Elisabeth door den geest gegaan zijn... Haar verwanten woonden in Duitschland en tusschen hen was nu zoo'n zware scheidsmuur.

En haar eigen gezin. Het leven te Brussel en te Laken was zoo gelukkig geweest, daar het Koninklijk gezin de innige huiselijkheid kende, door liefde beheerscht. Zag de vorstin niet in haar herinnering het park van Laken, waar de kinderen hun speelgebouw hadden, in bevalligen Vlaamschen stijl, waar Leopold, Karel en Marie-José, ieder hun eigen tuintje bezaten, waar ze hennen en konijnen kweekten, en bijen, welker wonderbaar leven ze nagingen. En de kamer dan, waar de moeder vioolles ontving en ze zelf aan de kinderen gaf, de studeervertrekken...

En nu haar kinderen op het domein Hachwood van lord Curzon.

Maar de vorstin zette hier haar taak voort: de verpleging der gewonden.

't Was toen met de verzorging onzer gewonden treurig gesteld. Men had zoo veel moeten achterlaten, twee derde van den geneeskundigen

Albert I.

voorraad, hospitaaltreinen, ambulance-materiaal.

En plots, na den overhaastigen aftocht, was men in een nieuwen vreeslijken veldtocht gewikkeld. Ruim tien duizend gewonden moest men uit Oostende naar Frankrijk brengen en anderen te Coxyde en De Panne onder dak zien te krijgen. Duinkerke lag overvol, te Calais richtte men allerlei hulp-lazaretten in tot in de kerk en ook op schepen. Men voerde arme lijdens naar Engeland.

Maar daar kwam een nieuwe aanvoer van Nieuwpoort en Lombardzijde, van Sint-Joris, van den IJzer, van Schoorbakke, Tervate, van Diksmuide, en allen werden naar 't zelfde punt gezonden, hier waar men slechts over een spoorweg beschikte.

De statie van Veurne zag gruwelijke tooneelen. In 't kollege richtte men een ambulance in en in De Panne werd het groot hotel van den « Oceaan » tot hospitaal uitgekozen.

Men miste verband- en heelmiddelen, zond er om naar Parijs en Londen, haalde bij wat men kon, maar de verpleging bleef gebrekkig.

De Koningin was daarvan getuige en haar hart bloedde er bij.

Toen Gibson, de sekretaris van de Amerikaanse legatie, haar bezocht en naar Brussel terugkeerde, verzocht ze hem dringend dokters in de hoofdstad op te wekken naar het onbezet België te komen, waar men hun hulp dringend noodig had.

Na den slag bood ons leger een zeer zonderlingen aanblik. Er was aan alles gebrek. Men had alles moeten achterlaten van voorraad, en de geschenken uit Frankrijk en Engeland, hoe mild ook toegezonden, konden in dien schrikkelijken nood niet verhelpen.

Onze troepen waren haveloos, en 't werd Winter, en men was in een barre streek.

Onze troepen hadden een zonderling uitzicht, zooals ze daar kantonneerden in de dorpen, op de hoeven of in de loopgraven lagen. Weinige mannen droegen nog de oorspronkelijke uniform: het garnizoen van Namen, dat over Frankrijk teruggekeerd was, vertoonde reeds lang Fransche kepi's, een vesten, zakken van linnen, maar nu was het in alle afdelingen een allegaartje geworden. Wie geen reglementair hoofddeksel meer bezat — en zoo waren er duizenden — droeg een hoed of klak — ergens van een burger gekregen of gerekwireerd.

Een flink paar schoenen was nu weelde; bij velen piepten de teenen door het leer; groot was het aantal der mannen met houten galoches en zelfs met klompen. Wie de kans had gehad een Duitscher een paar laarzen afhandig te maken, liet die toen niet voorbij gaan, en gevoelde zich nu een deftig heer. Ook sokken waren luxe-artikels; gelukkig zij, die te Nieuwpoort of Diksmuide, kousen hadden ontdekt.... Er waren er zelfs die er « à jour » droegen! Fortuinig ook noemde men hem, welke van een Brit een kakhi-broek kon losmaken.

Sommigen geleken in 't geheel niet meer op een militair, maar droegen een bonte burgerkledij, een jas van een boer, een broek van zijn knecht, een onderwetsche klak met oorlappen.

Men zag ransels van allerlei vorm en gedaante tot vrouwentasschen toe, terwijl bij menigeen de « gourde » een blikken pul of zelfs een gewone bierflesch was geworden.

Men ontmoette soldaten met een heelen winkel op den rug, ransel, wapens, potten en pannen, doozen, een gansch kraam, oogenschijnlijk bucht, maar die van pas zou komen in den «abri» waar men het zich gaarne zoo huiselijk mogelijk maakte. De gordelriem had bij niet weinigen de plaats geruimd voor een band, een zeel, een koord, ja enkelen prijkten met een Duitse ceintuur en het plaatje van « Gott mit uns.» En tusschen die aldus zonderling uitgedoste soldaten liepen dan brankardiers, in soutane of vaal en vuil geworden burgerpak, verdwaalde «gardecivieken» met den eerwaarden bolhoed, aalmoezeniers half soldaat, half geestelijke in uitzicht.

Sommige officieren begonnen kakhi te dra-

Leopold II.

gen en verhoogden nog het zonderling schouwspel en de soldaten vertelden elkander dat ze allemaal weldra in 't bruin gestoken zouden worden, doch dat moest nog maanden duren. De eene had een echte deken, om er zich 's avonds in te wikkelen, anderen trachtten warmte te zoeken in een vloertapijt, een tafelkleed, een gordijn, ergens in een villa gevonden.

Alles was te herdoen. Vooral ook mocht met den legerdienst niet getalmd worden. De Koningin kreeg in November hulp van den zeer bekwamen dokter Depage.

In Oktober reeds had Dr Depage in aller haast het hospitaal Jeanne d'Arc te Calais geopend. 't Was dringend noodig een groote inrichting dicht bij het front te hebben, om er de dringende gevallen te behandelen. Zoo ontstond de ambulance van den Oceaan, ook wel de ambulance van de Koningin genoemd.

In het hoofdgebouw van het hotel plaatste men 150 bedden. Daarnaast bouwde men paviljoenen, die 1000 bedden bevatten. Verder rekwiereerde men een tiental villa's voor besmettelijke ziekten, apotheek, laboratorium, linnenmagazijn, strijkerij, enz. Baden werden ingericht; men kon er duizend per dag geven. De kleeen werden ontsmet, gewasschen, hersteld. Bij zijn vertrek vond iedere soldaat zijn pak gereed liggen.

De Koningin nam het initiatief tot dit werk. Zij zag met ontzetting al dit lijden en riep per telegram dokter Depage.

Deze bekende Brusselsche geneesheer had de verzorging en behandeling van oorlogsgewonden nauwkeurig bestudeerd. Tijdens den Balkanoorlog was hij te Konstantinopel. Hij had reeds lang allerlei hervormingen in ons Rood Kruis willen invoeren, maar stuitte op de geringe medewerking der militaire besturen.

Dr. Depage werd in De Panne bijgestaan door zijn vrouw. Daarna vertrok deze naar Amerika om daar fondsen te verzamelen voor het Rood Kruis. Zij had bijna 100.000 dollar bijeen, toen een vriendin haar trachtte over te halen met haar naar Europa terug te keeren.

«Ik zou het gaarne doen», antwoordde de dame, «want ik verlang man en kinderen terug te zien, maar eerst wil ik 100.000 dollar hebben.»

Zij scheepte zich dan op 1 Mei 1915 op de «Lusitania» in.

Men kent het lot van dit schip. Na de eerste ontploffing wachtte ze om in een boot te gaan, om een gewonden matroos te verbinden.

Zij kwam om. Men vond haar lijk op de Iersche kust. Het werd naar Frankrijk en onbezet België overgebracht en in De Panne begraven.

De «Oceaan» en naaste omgeving werd een afzonderlijke wijk, waar men overal het Rood Kruis zag, op de vlag der daken, op de ramen, de muren, de deuren, de autos welke er aan en afreden.

Jacques Pirenne beschrijft er een zaal van:

«Een hotelkamer met verlakt houtwerk, de muren behangen met papier vol bloemkorven en slingers...»

In deze zoo frissche, heldere kamer, waar men een elegant toilet zou vinden met de duizenden dingetjes, die noodig zijn voor een jong meisje, rust op een bed een gewonde, met een verband om het hoofd.

Een verpleegster, met witte kap op het hoofd, waakt bij de sponde van den soldaat.

Reeds maanden geleden werd hij hier vreesclyk verminkt binnengebracht. Hij deed zijn dienst in de eerste loopgraven van Nieuwpoort, op eenige tientallen meter van de Duitsche linies, toen een granaatgevecht ontstond. Zonder zich om 't gevaar te bekommeren, wilde hij een niet ontplofte granaat, welke op de borstwering gevallen was, terug werpen. Toen hij ze met breed gebaar zou gooien, sprong ze. Hij viel in een bloedplas neer. Men raapte hem op, de oogen verbrand, het kaakbeen verbrijzeld, het lichaam bloedend.

Toen men hem in de auto legde, die hem naar De Panne moest vervoeren, wanhoopte men hem te redden. Maar onuitputtelijke zorgen, een toewijding van elk oogeblik, hebben hem aan den dood ontrukkt. Hij kent zijn kwaal niet en wacht vol vertrouwen zijn genezing af. Een verband dekt zijn arme, uitgedoofde oogen, die nooit meer zullen zien.

Het bruine, doode vleesch laat bij plaatsen los. Als een kind voedt men hem met melk, maar hij is gelukkig en praat, hij vertrouwt en drukt zijn hoop uit aan de verpleegster, welke hem reeds maanden verzorgt, geheel van haar liefdadig werk vervuld.

Zien... te kunnen zien. Alleen daaraan denkt hij, en hij praat er altijd over. Hij vraagt naar den toestand zijner oogen, hij weet immers niet, dat hij blind is.

En de jonge vrouw beurt hem op met haar stem, die ze kalm en zacht tracht te houden,

maar tranen van medelijden biggelen aan haar wimpers.

* * *

O, wat is er binnen de wanden van dat Oceaanhospitaal bitter geleden. En hoeveelen, die hier aankwamen, stelden als eerste vraag: «Zal ik genezen?»

* * *

Dit uittreksel bewijst ons hoe noodig het was een groot hospitaal dicht bij de vuurlinie te hebben. Uit de hulpposten bracht men er de ongelukkigen heen. En in die hulpposten zelf, wat lijden! De krijgssaalmoezenier, Dr. R. Elebaers geeft er ons een treffende schets van.

«'s Avonds werd het duivelsch ('t was bij Diksmuide). Dat moet ge bijgewoond hebben: een vizie van laatsten oordeel-dag.

't Was donker geworden, helsch donker. Een patroelje moest den IJzer over trekken. Hoe zou dat afloopen? Daar komt een soldaat in, buiten adem: «Aalmoezenier... rap... een stervende, in de kazerne!»

De kazerne was een groote dekking, in eerste lijn. Twee minuten langs de loopgracht om er heen te gaan in normale toestanden.

Maar in den donkere zie ik geen steek en de loopgracht is vernield. Hoe ga ik dat aanvatten?

«Josse», zeg ik tot mijn oppasser, «ge moet mee, jongen, anders geraak ik er nooit.»

Wat een Odyssea! Aan de hand van mijn geleider sleur ik door water en slijk, kruip in obusputten en klauter daar weer uit.

«Stil liggen», fluistert Josse. Een Deutsche lichtpijl gaat hoog in de lucht, witte klaarte over ons, machinegeweren jagen hun kogels met frirt-frirt-klanken boven onze hoofden uit. We zitten gehurkt op den rand van een diepen put; ietwat vóór ons, nog een soldaat met beide knieën in 't slijk. Dan weer de zwarte duisternis en voort! Op handen en voeten zijn wij aangekomen. De kazerne binnen.

Rechts een groep soldaten van 't bataljon dat wacht houdt op eerste lijn. Ze praten druk. Links de dokter, over den gekwetste gebogen.

«Aalmoezenier, geen oogenblik te verliezen!»

Met gebroken oogen staat de stervende mij aan. Een brankardier-seminarist zegt me stil:

«Hij heeft reeds met mij gebeden.»

'k Spreek hem moed in, onderwerping aan Gods wil, dien hem de heilige Sakramenten toe. Dat maakt hem rustiger.

Twee ziekenverplegers dragen hem weg. Over den IJzer, granaatgevecht. Korte, nijldige slagen. Onze patroelje zal op de Duitschers gevallen zijn.

En, ineens, vuren al de kanonnen los. Versperingsvuur. Ze rijzen boven de dekking weg, obussen en granaten en bommen en kartetsen.

Een vlam buiten in de verte, waar onze artillerie losbrandt; roode flitsvuren, dichterbij, waar de vijandelijke kartetsen ontploffen, honderden en duizenden; een aanhoudend geroffel waarin ge niets onderscheiden kunt; 't davert en 't dondert... om gek te worden!

Daar stuift weer een gekwetste binnen. Een figuur van uit Dante's hel. 't Aangezicht zwart van slijk met roode bloedstrepen daarover, om 't hoofd een verband, oogen waaruit dolle razerij spreekt, een arm gebroken dien hij steunt met bloedende hand, heel zijn kleedij verscheurd en bemodderd. Met een smak valt hij neer op kisten kardoezen in een hoek:

«'k Ben gewroken... 'k heb gedood, gedood... o, mijn luitenant, mijn luitenant... ze hebben hem...»

«Stilletjes, man», komt de dokter sussend bij. En bij 't flauwe kaarslicht verbinden wij zijn wonden.

Een vlock en een woeste sprong: nog een gekwetste, en nog een, en nog... Afgrijselijk. Weer bloed en nog bloed.

Op een berrie ligt een stille jongen, het been doorboord: hevige bloedverlies. Daar spoedt de dokter naar toe. De brankardiërs snijden de kleren los, hun schaar lekt van bloed, hun handen zijn één klomp bloed en slijk. Langzaam, met geregeld zeker gebaren, verzorgt de jonge geneesheer de schrikkelijke wonde; korte bevelen: «'t licht langs hier... een groot verband... de schaar!»

De brankardiërs helpen, de gekwetsten roepen en tieren en klagen en zuchten. Ontploffing na ontploffing, 't kraakt overal.

'k Zit op een ledige kist, met mijn voeten in 't bloed van onze jongens, de kaars in mijn hand, en schouw naar dit tooneel van onmenselijkheid.

«Maman, maman...» kermt de gekwetste naast mij, dien ik nu help zijn gebroken arm ondersteunen. Bij hem is de reactie gekomen. Na de woestheid van het gevecht, de nijpende pijn van zijn wonden, die zijn drift komt stillen, zijn overprikkelde zenuwen bedaart en 't menselijke weer oproept in hem: in zijn oogen, die weenen als droeve kinderoogen; in zijn stem, die treurt als een lijdende, machteloze kinderstem: «Maman!»

O, die kreet om moeder. Zoo zoet vroeger, zoo onmachtig nu, in deze vernielende brutaliteit van de schoonste vruchten uit moeders schoot.

'k Heb een oogenblik mijn oogen toegenepen, niets meer gezien; niets meer gehoord, tenzij een vloek over de verantwoordelijken voor al die dingen, waarvoor nu nog mijn geest, in afgrijzen stom ligt, waarvoor mijn hart bloedt en bidt: «Verlos ons Heer, van al deze dierlijkheden.»

Per auto voerde men de lijdens uit de voorlinie naar De Panne. De brankardiërs hadden een zware, pijnlijke taak. En hoeveelen bezweken daar in de badplaats, vroeger oord alleen van vermaak en weelde.

De begraafplaatsen zijn er de getuigen van.

Te Veurne in het kollege was het Engelsch hospitaal, dat vrouwelijk personeel tot op de slagvelden zond. Om de beschieting werd het nadien naar Hoogstade verplaatst.

Een derde gasthuis vormde men te Cabour. Zoo noemde men, naar den Franschen eigenaar, een landgoed in de duinen van Adinkerke, tegen Frankrijk, maar nog op Belgisch gebied.

't Was in vredeftijd als een oase in de zandwoestijn met zijn prachtig park. Ook hier richtte men paviljoenen op en Cabour werd nu een oord van lijden, maar ook van veel toewijding, liefde en opoffering.

Te Duinhoek bij De Panne stelde men een infirmerie in. Dagelijks reden hospitaaltreinen naar Calais en van hier naar de vele herstellings-oorden, die men in Bretagne en Normandië opende, en ook in het Zuiden, zooals we reeds hoorden.

Engeland had ons van de eerste dagen geholpen en ook daar bleven veel gekwetsten welkom in allerlei oorden.

Voortdurend bezocht de Koningin de hospitaalen... P. Hilarion vertelt op luimige wijze zulk een bezoek te Cabour :

« De Koningin komt ! »

Het was de eerste maal dat die mare door ons hospitaal liep. De karweimannen kwamen in rep en roer. Al de passerellen moesten schoongeveegd. Waar sinds weken leemten gaapten — daar menig wit hoog hieltje afgekraakt, was blijven in haperen — werden in der haast nieuwe latten bijgeslagen.

De zeewind, zijn ondelgbaar instinkt getrouw, had tusschen de barakken zijn kuilen gewroot en duinruggetjes opgeworpen ; zijn misdrijven werden met spade en hark weggewischt. Achter de zalen werden de vuilnisbakken geledigd, het omliggend terrein met assche en versche klookkalk bestrooid. In de lazaretten gaf het een wrijven en afstoffen van belang ; verpleegsters, in haar angst niet klaar te komen, gingen zoo ver den vaagborstel zelve ter hand te nemen.

De zieken kwamen insgelijks zenuwachtig. Ze wilden wel den schijn bewaren, onze brave jassen, of ze volkomen koel bleven ; ze beweerden wel « dat het hen djuust eender was, of de Koningin kwam of daar bleef » — en dat het de Koningin niet was die beletten zou « dat ze weerom naar de front zouden gestampt worden » : ze deden me moeilijke momenten beleven. De eene verlangde helderder lakens : de vlieger huilde om een verschen pyjama ; driemaal achter elkaar moest ik naar den koffer loopen — die zich, naar zijn loftelijke gewoonte, niet liet zien. Toen naalden ze al sakkerend zakspiegeltjes en scheermes onder uit, en begonnen een gejaagd, en toch langwijlig toilet.

« Madame ! de Koningin is in zaal vijftien. »

De vrees dat de besmetten zouden ter zij gelaten worden was ongegrond gebleken. Met zevenmijlen laarzen kwam de dokter aangehold om ons officieel te verwittigen. Over ons zaaltje — zijn zaaltje — drukte hij zijn voldoening uit. De bedden spierwit, de nachttafels bont van bloemen, de zieken half opzittend tegen het hoofd-eind, met blanke handen, gekuischte nagels, beschaafde koppen. Zenuwachtig tripte Madame over en weer. Al driemaal had ik haar gerustgesteld nopens den onberispelijken plooiyal van haar « voel », het klassieke der « *révérence* » die zij bij voorbaat beproefde. Om niet in het gedrang te geraken, had ik, bedeesd, post gevat in een hoek. Ik voelde me niks op mijn gemak.

En al te ijverige vriend, bij mijn aankomst in Engeland, had het koninklijk paar een kalligrafisch afschrift, met portret des schrijvers, opgezonden van « België's kruisweg » en « l'Attente ». De sekretaris van 't Hof, had daar met een zeer vleidend en banaal woordje op weer geschreven. Verbeeldt u nu eens, sidderde ik bij me zelve, dat de Koningin me herkent !

Voetgetrappel op het plankier. « Une chambre d'isolement pour diphtérie » zegt de bas van den kolonel. Onze dokter is eerst van allen binnengestapt. Hij ziet me, en met gebiedend gebaar :

« Gij, de keuken in ! » Adieu, vache, cochon, couvée ! Met mijn tweepuntigen baard, stralenden bril en glanzenden voorschoot, vind ik me teruggedreven op mijn eigen stelling.

Ik had mij voorgenomen over dit koninklijk bezoek een zeer interessanten brief naar huis te schrijven : daarom laat ik de deur der keuken op een reet. Ik kan echter niets ontwaren dan het voeteind van twee bedden en den rug.

Mijn bazin stond natuurlijk onder hooge spanning. In de duinen was ze een bundel naamlooze kruiden gaan uittrekken die voor bloemen konden doorgaan. Uit haar eigen slaapsaet had ze tafelkleedjes en kleurlapjes bijgehaald om het niet smettelooze blad der nachttafeltjes te dekken. Met ether en ammoniak had ik de ruiten moeten wrijven. Over de badkuip, waarin voor een uurtje de vreemdsoortige rommel dekking had gezocht, wierp ze haar eigen bloemige bedsprei.

Met al die herrie had de juffrouw haast haar eigen toilet vergeten. Terwijl ik op den uitkijk zou staan om de hooge bezoekerster tijdig aan te melden, sloot zij zich even op in 't apotheekje om den witborstel te hanteeren, en haar katoenen sluier tegen een zijden te verwisselen.

Om iedereen 't zijne te geven : ik ook had het noodig geacht mijn baard op zijn Goede-Herders in twee punten te knippen, mijn hoofd met Opodeldokbalsem te wasschen, mijn brilgoud met sidol op te wrijven. Met een witte blouse, en dito voorschoot nog pas uit de plooi, wandelde ik plechtstatig over de latpaden.

De Koningin bezocht zaal dertien. Aan de deur wachtte een gendarm met de vorstelijke geschenken : voor iederen zieke een pakje chocolade en een doos sigaretten. Nog andere verplegers, al even gewetensvol geboend en gestreken, slopen in de buurt. We plaagden den braven P.P. met vragen of wij ook een cadeau zouden oploopen : ten antwoord gooide hij ons met leege doozen na. Van verre wierpen we door de open deuren een blik in de zaal. We konden onderscheiden hoe de Koningin, in licht grijs gekleed en zeer eenvoudig hoedje, door den kolonel, pet in de hand, van bed tot bed werd geleid. De Koningin gaf de mannen de hand, praatte een poos, bood een pakje en schreed verder.

Ik hoorde de kolonel de ziekten voorstellen — want voor den kolonel is een man een ziekte — :

« Angine de Vincent... Sa Majesté remarquera cet érythème polymorphe... »

Bij 't heengaan schiet de Koningin onverhoeds

een blik door de kier, heemt me, heel even, op van 't hoofd tot de voeten... En weg is ze.

Madame treedt meesmuilend mijn trokje binnen. « Geen complimentje voor mijn zaal! niets dan zoo'n heel serieuzen hoofdknik » We moeten toch gelooven wat die sakkersche luitenant zei: « Gij zijt niet interessant! De zieken alleen zijn hier van tel! »

Nu, de jassen zijn in hun schik. Ze toonen elkaar hun geschenken.

« De keunegin, juicht de vlieger, vroeg me hoelang ik al op de front was! Misschien krijg ik nu een goed plaatsje achteruit! »

Nog vele andere bezoeken heeft de Koningin, en ook de Koning, ons gebracht, tot groot genoegen der zieken. Ik heb dan telkens dat vrij half uurtje benuttigd om achter de barak een pijp te rooken. »

Tot in het gebombardeerde, reeds half vernielde Ieperen is onze vorstin geweest en van den Kemmelberg zag ze daarna het zoo wreed geschonden Vlaanderen. Ieperen lag echter in het Engelsch gebied.

Onze linie strekte zich tot bij Boesinghe aan het kanaal uit.

Menigmaal heeft Elisabeth met eigen hand gewonden verbonden.

« De Koningin is aan mijn bed geweest en heeft mijn verband hernieuwd », schreef een soldaat aan zijn ouders. « Ik ontwaakte en zag een dame aan mijn bed staan met een verpleegster. Eerst meende ik dat zij een gewone zuster was. Zij vroeg mij of ik veel leed. Toen keek ik op en plots herkende ik haar, 't was de vorstin. Ik zei, dat de doek om mijn hoofd zoo spande. En dadelijk ging zij aan 't werk om me te helpen. Zij was zoo kalm en eenvoudig, veel eenvoudiger dan menige gewone verpleegster. Het verband zat me dan gemakkelijk. »

De Koningin vroeg mijn naam en vanwaar ik kwam en hoe ik gewond was geworden. Ik sprak heel rustig tot haar. Toen ze heenging, gaf ze mij de hand. »

De vorstin heeft ook overleden soldaten de oogen toegedrukt, naar getuigen melden.

Door al haar opoffering verdiende zij den naam van « Moeder der soldaten. »

O, wij schrijven dat niet in menschenverafgoding, in slavelijke vereering voor vorsten. Maar wij denken aan de korte reisjes van andere staats-hoofden en de lange dagbladartikels daarover dan in allerlei kranten.

En Elisabeth bleef altijd bij het front, en was een stille in den lande, maar hoeveel goedheid straalde van uit haar nederige villa, en haar instellingen.

De Koningin ontfermde zich ook over de arme kinderen uit het IJzerland.

Veel bewoners bleven in de gevaarlijke zone, tot bescherming van hun bezitting, het bebouwen van hun landerijen, of om handel te drijven.

De meeste huizen waren in winkels veranderd, echte warenhuizen, waar in een kleine ruimte de meest verscheiden artikelen opgestapeld lagen en de soldaten de klanten waren.

Menig kind was gewond geworden door een

granaat, menig ook gedood. En dan waren daar de zedelijke gevaren, die men niet onderschatten moest. 't Was immers een tijd van bandeloosheid, die men verschoonde door het bekende gezegde « c'est la guerre », 't is oorlog.

Een treurige tijd was het, ook op dit gebied. En kinderen leefden in die atmosfeer, terwijl zooveel scholen door het leger ingenomen waren. Dan vond men ouders, welke hun kinderen uitbuitten. Men leefde onder strenge verordeningen en trachtte op allerlei wijze te smokkelen en gebruikte daarbij ook kinderen die gemakkelijker overal doorslibberden.

't Was noodig de kleinen te redden en daarom verzamelde men hen in kolonies, daar een eind achter 't front, of meestal ergens in Frankrijk. En de Koningin beschermde dit werk, zond boeken, speelgoed, kleederen, bezocht tal van instellingen.

Pierre Loti, de bekende Fransche schrijver, geeft daar een aardige schets van (1)

« Na drie kwartier auto kom ik in het dorp, waarheen de vorstin geweken zijn, op een laatste brok van het verwoeste België, en daar staan de koninklijke villa's op de duinen, vlak bij de sluimerende zee. »

In het bescheiden salon, waar men mij laat binnegaan, hoor ik uit een naburige kamer het meest onvoorzien en zonderling lawaai; men zou zeggen... het speeltuurtje van een dicht bevolkte school, kindergelach en kinderstemmen, sprongen en liederen; ik geloof zelfs dat men rondedansen uitvoert op de wijs van oude Vlaamsche liedjes.

Ja, het salon, waar Z. M. Koning Albert mij ontvangt, is zeer bescheiden. De vorst begroet me met zijn hartelijke welwillendheid en volmaakte vriendelijkheid. Als ik mij van de door mijn generaal geboden taak heb gekwetend, zegt de Koning:

« Gij hebt ook gevraagd de Koningin te zien. Kom, ik zal u bij haar geleiden! »

Wij gaan naar de binnenplaats, half tuin met armoedige bloemen, half park, waar het zeezand de voetstappen verdooft en de zon blaakt. Dadelijk ontwaar ik de Koningin omringd door, ja, als verzwonden door honderden jonge kinderen.

Er zijn maar vier groote personen te midden van die menigte kleinen: de Koningin, haar eeredame, en twee zusters. Haar Majesteit komt mij eenige stappen te gemoet.

De kleine kinderen zullen nu vertrekken; zij maakten al het lawaai; dat ik gehoord heb: vijftig meisjes in een gelijk kleed en vijftig knapen in de uniform van soldaten. Oorlogsweezen allen, als door een wonder aan de Duitsche moordpartijen ontsnapt, behooren zij tot het leger verlatene kleinen, die door de Koningin als meter aangenomen zijn en voor wie ze pensionaten in beschutte plaatsen ingericht heeft... beschut toch zooveel mogelijk tegen de barbaarsche granaten.

Elken Zondag brengen rijtuigen er haar een honderdtal, die hier een vreugdevollen dag om

(1) « Court intermède de charme. »

De Koning en de Koningin te midden van hun beschermelingen.

beurten mogen doorbrengen, en dan koeken eten en chocolade drinken, en dansen en zingen en in de duinen rollen en in 't zand taarten bakken.

Nu vertrekken ze dus weer en de beide zusters stellen ze op rij; met een buiging zeggen de meisjes: « Goeden avond, Majesteit ». De jongens brengen den militairen groet aan den Koning en roepen: « Goeden dag, Sire. »

En zij vertrekken onder 't gezang, dat men nog eenigen tijd hoort bij 't zich verwijderen der rijtuigen. »

* * *

De schrijver vergist zich, waar hij meent, dat het allen weezen zijn. We hoorden reeds, dat men zooveel mogelijk kinderen uit de frontzone verwijderde. Er waren ook veel kolonies in Frankrijk.

Johannes Jörgensen spreekt er ook over en beschrijft als volgt een kolonie in de omgeving van Le Havre: (1)

« Wij zijn met een groepje om de Belgische schoolkolonies te bezoeken. Men heeft de keus tusschen verscheidene: Caudebec, Sassetot-le-Mauconduit, Ouville l'Abbaye, Barentin.

De keuze valt op de laatste en per auto verlaten wij Le Havre. Wij rijden voorbij dappere

territorialen, die de wegen aan den uitgang der stad bewaken; zij kruisen de bajonetten en verplichten ons te stoppen; de chauffeur toont zijn papieren. Dan zijn we vrij en vertrekken met een snelheid van 60 tot 70 km. over de groote Normandische vlakke.

Men geeft me eenige inlichtingen over hetgeen we zullen zien.

Op 22 Oktober 1915 verlieten 96 weezen van den IJzer België; 74 van hen waren beneden de 7 jaar; het jongste telde 2 jaar; verscheidene waren gewond geworden door granaten, die nabij hen vielen, en welker scherven hen wonden. Zij waren zoo bang van de Duitschers, dat ze al begonnen te weenen, wanneer ze een uniform zagen.

Eenige zusters van Onze Lieve Vrouw uit West-Roozebeke volgden hen. Zij kwamen te Le Havre, maar in welk een toestand! De heer Berryer, minister van binnenlandsche zaken, trok zich hun lot aan. Hij richtte twee depots in, een van kleeën te Le Havre en een van levensmiddelen te Yvetot.

De Fransche regeering verleent aan elk kind vijftig centiemmen daags; met de grootste zuinigheid kost ieder 70 centiem. Men moest dus die 20 centiem vinden en verder huizen hebben, weten of de gezondheidstoestand daar voldoende en het water goed was, zusters zoeken en een priester voor de geestelijke behoeften.

Nu, zijn, dank zij God, de grootste moeilijkheden overwonnen. Er bestaan meer dan twintig kolonies, en zij marcheeren best. Een militaire dokter bezoekt per auto de inrichtingen.

Wij bereiken eindelijk een heerenhuis, het kasteel Malaise en daar is de kolonie van Barentin onder gebracht.

Het is bijna vier uur en men biedt ons dadelijk een maal aan, dat men opdient in de kamer waar de zusters werken, een ruim, helder vertrek met twee groote vensters van kleine ruiten, versierd met geraniums; op de deur met linnen bedekte tafels staan groote potten koffie en borden vol stapels boterhammen. Er is vuur in de kachel. Voor de ramen zitten de zusters te werken; zij praten onder elkaar het zoo schoone, kloeke en toch naïeve Vlaamsch, dat ik al in zoo langen tijd niet meer gehoord heb. Zij zijn blijde als jonge meisjes, gelukkig als jonge echtgenooten, ernstig en goed als moeders.

En zij zijn de moeders van een groot gezin. Deze veertien zusters hebben 136 kinderen te verzorgen.

Na den maaltijd doorwandelen we het kasteel, dat als een kostschool ingericht is. We bezoeken de slaapzalen met elk zestien bedden, en die de gansche eerste verdieping innemen. 't Maakt een zonderlingen indruk die rijen ijzeren bedden te zien, met hun witte gordijnen, in deze receptie-zalen met verguld houtwerk en met engelen versierde schouwen.

Men toont ons de eetzaal, de keuken, de kleedkamer.

Overal heerscht orde en zindelijkheid.

« Maar waar zijn de kinderen? » vragen we.

(1) « Dans l'extrême Belgique. »